

2015:15

Taket på Fru Görvels hus

Antikvarisk kontroll, 2008-2009

Anna Rabow

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2015:15

Taket på Fru Görvels hus

Antikvarisk kontroll, 2008-2009
Lunds domkyrkoförsamling, 1298
Skåne län

Anna Rabow

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx

www.regionmuseet.se

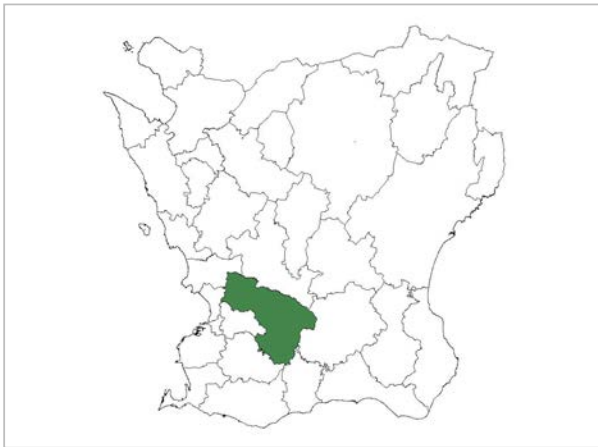
© 2008 Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2015:15

Omslagsfoto: Östra fasaden på Fru Görvels hus, bilden är tagen 2015
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

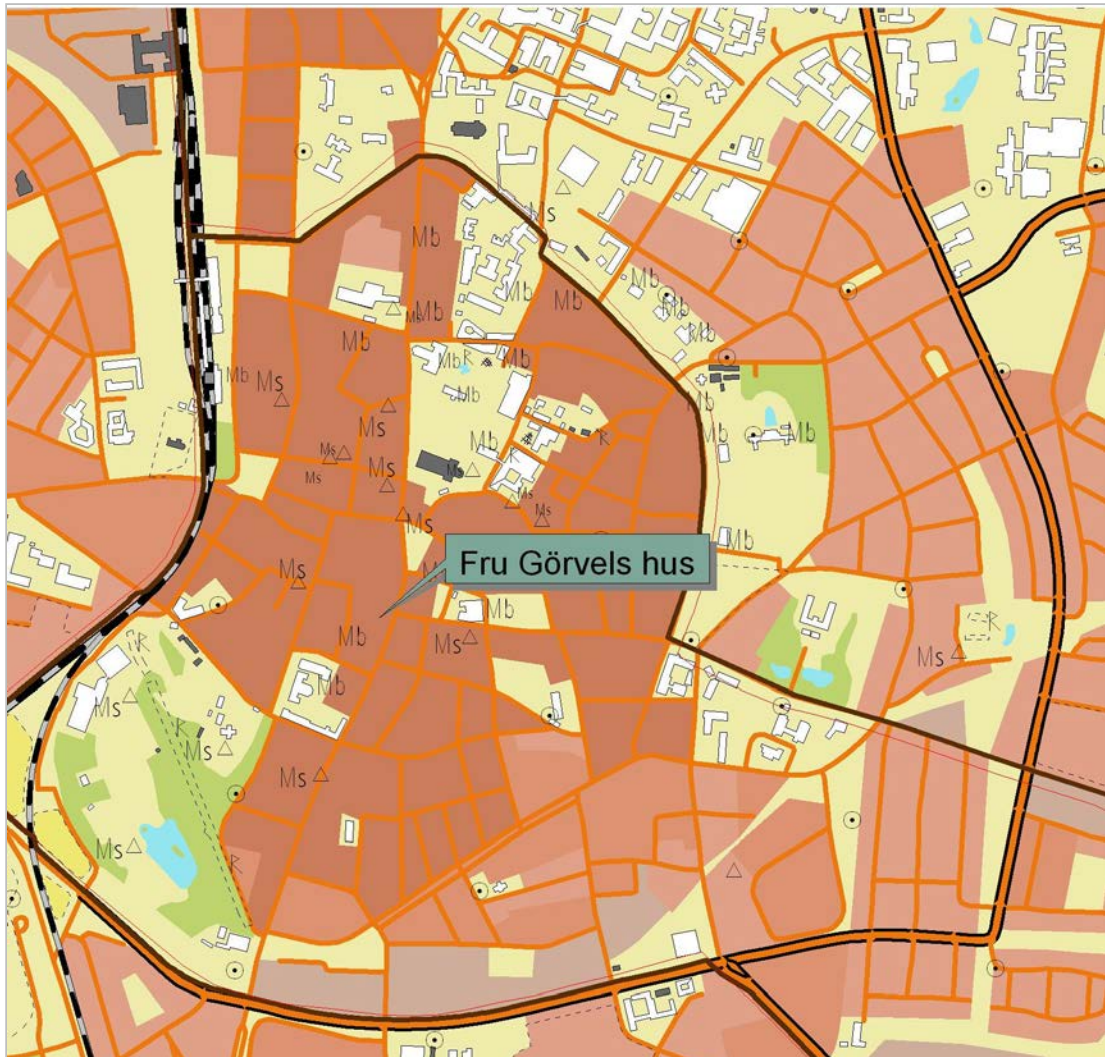
Taket på Fru Görvels hus

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	8
Avvikelser från arbetshandlingar	11
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	11

Fru Görvels hus ligger i Lund vars kommun är markerad på kartan.

Fru Görvels hus ligger i Lunds centrum, vid Stora Södergatan.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Byte av takmaterial, från skiffer till tegelpannor, samt byte av plåtskoningar, häng-rännor och stuprör.

Administrativa uppgifter

Objekt	Fru Görvels hus, fastigheten kv Färgaren 29
Socken	Lunds domkyrkoförsamling
Kommun	Lund
Arbetshandlingar	Ansökningshandlingar, Fru Görvels hus AB, Pär Lundberg, fastighetsägare, 2008-07-08
Länsstyrelsens beslut	2008-09-05, dnr 432-51540-08
Regionmuseets dnr	L12.20-261-08, 1298
Beställare	Fru Görvels hus AB
Byggledare	Johan Asmundsson, Nationellbyggen
Konsulter	Plåt: Bröderna Kristenssons Plåtslageri HB
Entreprenör	Nationellbyggen
Antikvarisk kontrollant	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Anna Rabow
Byggnadstid	Byte av tak: 2008-11-07 till 2009-01-15
Bidrag till antikvarisk överkostnad	-
Slutbesiktning	2009-01-16
Rapport granskad av	Linn Ljunggren, Regionmuseet Kristianstad

Fru Görvels hus, den östra fasaden mot Stora Södergatan, t.v. före renoveringen i augusti 2008 och t.h. ett år senare.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Fru Görvels hus, eller det Borgska huset som det också kallats, ligger i centrala Lund och utgör tillsammans med Stäket byggnadsminnet Fru Görvels gård. Stäket har utgjort byggnadsminne sedan 1964 och Fru Görvels hus sedan 1994. Gården är en av få bevarade medeltida profana anläggningar i Lund. Byggnaden är uppförd i tegel i två våningar, utan källare och har rymt ekonomiutrymmen på den nedre botten och representativ sal i den övre. Både Fru Görvels hus och Stäket har sina gavlar vända mot gatan vilket var vanligt på medeltiden. Idag är taket på Fru Görvels hus valmat och belagt med skifferplattor. Den nuvarande takstolen är inte ursprunglig, större delen består av kransågat virke. Byggnaden har troligen haft trappgavlar mot gatan eftersom det var vanligt på den här typen av hus.

Dateringen av byggnaden är osäker men den antas vara uppförd under medeltiden då den och Stäket överensstämmer med ett medeltida byggnadssätt. Båda har gavlarna utmed gatan, bostad i ett hus och ekonomiutrymmen i det andra. De flesta hus var på den här tiden av korsvirke eller trä medan en gedigen tegelbyggnad talar för att byggherren till Fru Görvels hus tillhörde det övre samhällsskiktet. Gården ägdes vid medeltidens slut av domkyrkan och av riksrådet Lave Brahe någon gång under 1500-talets mitt. Vid dennes död 1567 ska gården ha gått i arv till änkan Görvel Fadersdotter Sparre. Fru Görvels hus antas vara uppfört någon gång efter makens död år 1570.

Den västra gaveln och södra sidan vetter mot gården, t.v. före takomläggningen och t.h. efter. Takgesimsen putsades om på den södra sidan.

Den nuvarande takstolen har troligtvis tillkommit under 1800-talet varefter taket mot det i söder angränsande husets gavel har rests. På ett foto från 1924 som är publicerat i boken *Gamla Lund i Per bagges bilder* är taket valmat och belagt med tegel. På ett annat foto från 1929 i samma bok har taket fått skiffer. På båda bilderna är huset putsat. En rest av den forna putsfasaden kan ses på gårdssidan där gesimsen fortfarande är putsad. På tegelfasaden kan man än idag uppe vid taknocken skönja puts- och färgrester. Av resterna att döma har fasaden varit avfärgad i gult. Det finns flera förändringar i murverket och stora igensättningar som är överputsade, framförallt på den västra gaveln.

Då Ragnar Blomqvist gjorde en undersökning på 1930-talet av Fru Görvels gård som publicerades i en av *Föreningen Det gamla Lund* utgiven skrift var det så kallade Borgska huset putsat. Därför blev den byggnadsarkeologiska undersökningen inte komplett. Trots det kunde Blomqvist göra vissa iakttagelser, bland annat att marknivån förut varit omkring en halv meter längre ner samt att rumshöjderna varit 290 cm på bottenvåningen och 320 cm på ovanvåningen. I och med att marknivån hade höjts hade bottenvåningens rumshöjd minskat till 240 cm. Sedan 1937 då *Fru Görvels gård i Lund* kom ut har det varken gjorts någon byggnadsarkeologi eller markundersökning.

Referenser: *Gamla Lund i Per Bagges bilder*, N Palmberg, 1976 och *Fru Görvels Gård i Lund*, R Blomqvist, 1937

T.v: Skiffertaket vid gradsparren på den östra valmade gaveln. T.h. ses nedfallna skifferplattor på det norra takfallet.

Utförda åtgärder

Allt skiffer, läkt underlagspapp och alla plåtarbeten i anslutning till taket togs bort. Skiffertaket var i dåligt skick, många skifferplattor hade lossnat och flera hade sedan tidigare ersatts med plåt. Den underliggande brädningen visade sig vara i bättre skick än man förväntat varför man bara på några mindre ställen behövde byta råspont. Sammanlagt handlade det om några få kvadratmeter. Därefter lades ny underlagspapp, ny läkt och nytillverkade tegelpannor från Vittinge tegelbruk. Pannorna är enkupiga och från tre olika bränningar vilket gör att de skiftar något i färg. Skiftningarna är tänkta att överensstämma med fasadteglets patina och ojämna schatteringar.

Vid gradsparren som löper mot grannfastigheten vid det östra takfallet var taket något vinklat. Gradsparren täcktes på den övre delen av en plåt som var helt sönderrostad och det var framförallt här det fanns ett läckage. Men sparren var i gott skick, liksom resten av takstolen varför man inte behövde åtgärda denna. Men då vinklingen åsamkat huset skada och var svår att täcka in med plåt valde man att anpassa läkten. På så sätt kunde pannorna läggas jämnare. Man kan fortfarande ana att det finns en viss nivåskillnad men det är ingen skarp vinkel. Med takpannor är det, till skillnad från skiffer, lättare att trola bort ojämnheter i taket. Taktäckningen med pannor bygger på omkring tio centimeter mer än vad taktäckningen med skiffer gjorde.

Gesimsen (t.v. före och t.h. efter) lagades med hydrauliskt kalkbruk och avfärgades med grågrön kalkfärg.

Det fanns några takfönster i gjutjärn, två på vardera takfall åt norr och söder samt ett på östra gaveln. Fönstren togs bort, dels på grund av att de inte behövdes då vinden inte används till något och dels ville man minska risken för läckage.

Gesimsen på den södra sidan var något skadad varför den lagades med hydrauliskt kalkbruk längs hela sträckan. Det befintliga bruket, eller delar av det var troligtvis något liknande bruk, utan inblandning av cementbruk. Gesimsen var målad i en ljus gulgrå färg som troligtvis var tänkt att likna sandsten som var ett vanligt inslag på påkostade tegelhus under renässansen. Även under 1800-talet då renoveringar utfördes gjordes putsdekor i material eller färger som skulle efterlikna sandsten och ge ett exklusivt intryck. Gesimsen avfärgades senare på våren med en kalkfärg i grågrönt likt befintlig kulör.

Nästan all den tidigare plåten som i huvudsak bestod av svart fabrikslackerad plåt togs bort. Det var bara en del av stuprören som hänger samman med grannfastigheten som sparades. Alla nya plåtarbeten ersattes med galvad plåt som enligt handlingar skulle målas med linoljefärg efter att plåten oxiderat.

Plåten har ersatt den tidigare och på vissa ställen följt den gamla men dimensionerna på till exempel stuprör och hängrännor har utökats något. Då taket är på 230 m² var den tidigare vattenavrinningen något underdimensionerad, dels till storleken med också till antalet stuprör. Det fanns förvisso ett vid varje hörn men de två som är intill grannhuset i söder delas med detta. Hängrännorna som var 120 mm breda byttes mot nya med måttet 150 mm.

Skorstenarnas nedre utkragning togs bort, lagades i med bruk och skoningen utfördes med galvad plåt som frästes in i teglet.

Byggnadens två skorstenar är murade i tegel med utkragning både upptill vid kronan och nertill över nock. De nedre utkragningarna sågades bort på grund av att plåtningen inte kunde utföras med de dimensioner som krävs. Med tegeltaket byggs dessutom taket på, jämfört med det tidigare taket, vilket gjorde det omöjligt att utföra plåtarbetena på skorstenarna. Lagningen utfördes med bruk varefter infräsning för plåten gjordes. Skorstenarna försågs med bågformade skydd i galvad plåt.

Ett fönster på grannfastighetens norrgavel som satt för långt ner i förhållande till taket fick muras igen. Då pannorna bygger på mer än det gamla skiffertaket och det sedan tidigare läckte in genom fönstret såg man sig tvungen att mura igen det. Därigenom underlättades arbetet med plåtskoningen mot fasaden.

Under sommaren som följde avfärgades fönstren och dörrarna på den östra gaveln och södra sidan. De som satt på den östra gaveln mot gatan var avfärgade i en grön kulör som blekts och under fanns färglager som tydde på att färgen en gång varit kromoxidgrön. En gröngrå kulör som var något mörkare än den befintliga valdes (NCS-kod S 5010-G10Y). På den södra sidan var fönstren och dörren avfärgade i en gråblå kulör. Här användes en färg i samma kulör (NCS-kod S 4010-B50G). Fönstren och dörrarna hade samma färgsättning som grannfastigheterna vilken skiljde sig mellan gatu- och gårdsfasad. Då den senaste målningen troligen var utförd med en alkydolfärg och fönstren inte skrapades ner till trärent gjordes avfärgningen ånyo med denna färgtyp.

Dörr och fönster på den östra fasaden avfärgades med oljebaserad färg i en snarlik kulör. Färgpigmenten på de grönmålade snickerierna hade kritats och blekts väldigt mycket, den nya färgen blev något mörkare. Bilderna är tagna före målning.

Avvikelser från arbetshandlingar

Plåtarbetena har inte avfärgats.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Takomläggningen är utförd med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värde. En ändring från skiffer till tegel har inneburit att man återgått till ett tidigare utseende. Huset kan ha varit täckt med tegel redan på 1570-talet när det uppfördes. Teglet kommer att åldras och ha liknande patina och skiftningar som fasaden vilket gör att tak och fasad kommer att samspela.

Lund 2009-01-15

Anna Rabow

Regionmuseets E-rapportserie 2015

Kulturmiljö

1. Barkåkra kyrka – utvändig renovering, Barkåkra sn, AM, Petter Jansson, Linn Ljunggren, 2014
2. Avenboksgången och trädgården vid Araslövs herrgård - ett bortglömt grönt kulturarv, Färlöv sn, VP, Patrik Olsson, 2014
3. Konsul Perssons villa – renovering av balkong, Helsingborgs sn, AM, Maria Sträng, 2014
4. Stångby kyrkby kyrkogård, Stångby sn, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson, Carin Strümpel-Alfrén, 2015
5. Villie kyrka – in- och utvändig renovering, Villie sn, AM, Petter Jansson, Linn Ljunggren, 2014
6. Östra Sönnarslövs kyrka, takrenovering, Östra Sönnarslövs sn, AM, Jansson, Linn Ljunggren, 2014
7. Brågarps kyrka, in- och utvändig renovering, Brågarps sn, AM, Jansson, Linn Ljunggren, 2014
8. Polemanska huset – vård av mötesplats, Färingtofta sn, VP, Helene Stalin Åkesson, 2014-2015
9. Norra Nöbbelövs kyrkogård i Lund, Norra Nöbbelövs sn, VP, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2015
10. Gråmanstorp kyrka, Gråmanstorp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014–2015
11. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2015, AM, Brösarp sn, Jimmy Juhlin Alftberg, 2015
12. Sankt Nicolai kyrka Trelleborg – invändig renovering, AM, Trelleborgs sn, Kerstin Börjesson, 2014
13. Östra Broby kyrkogård och begravningsplats, vård- och underhållsplan, Östra Broby sn, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2014
14. Villa Fehr, Nättraby sn, AU, Jimmy Juhlin Alftberg och Emelie Petersson, 2015
15. Taket på Fru Görvels hus, Lunds domkyrkoförsamling, AK, Anna Rabow, 2008

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM – antikvarisk medverkan
AU-arknologisk utredning

DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation□

